

Deutsch

НІМЕЦЬКА МОВА

**Посібник–порадник
для старшокласників і вступників
до вищих навчальних закладів**

Видання четверте, виправлене і доповнене

ТЕРНОПІЛЬ
НАВЧАЛЬНА КНИГА – БОГДАН

ББК 81.2Нім–92

Н67

Рецензенти:

Роман Р.М. — кандидат педагогічних наук, завідувач кафедри іноземних мов

Колиб'як М.К. — учитель-методист німецької мови

Василенко О.Г. — учитель-методист німецької мови

Болячко Б.І. — учитель-методист німецької мови

Гінка Б.І., Мелех З.Д.

Н67 Німецька мова: посібник–порадник для старшокласників і вступників до вищих навчальних закладів. Вид. 4–е, виправлене і доповн. — Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2018. — 256 с.

ISBN 966-7224-82-1

Укладено відповідно до вимог програми з німецької мови Міністерства освіти і науки України.

ББК 81.2Нім–92

Охороняється законом про авторське право.

Жодна частина цього видання не може бути використана чи відтворена в будь-якому вигляді без дозволу автора чи видавництва

ISBN 966-7224-82-1

© Гінка Б.І., Мелех З.Д., 1998

© Навчальна книга – Богдан,

макет, художнє оформлення, 2018

РОЗДІЛ І.

МЕТОДИЧНІ ПОРАДИ ВСТУПНИКАМ ДО ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

*Die deutsche Sprache ist die allervollkommenste,
hat viel Gemeinschaft mit der griechischen Sprache.*

Martin Luther

*Das köstlichste Gut, die deutsche Sprache, die alles
ausdrückt, das Tiefste und das Flüchtigste, den
Geist, die Seele, die voller Sinn ist.*

Friedrich Schiller

*Die deutsche Sprache ist die tiefste, die deutsche
Rede die seichteste.*

Karl Kraus

Die deutsche Sprache ist die Orgel unter den Sprachen.

Jean Paul

*Kann die deutsche Sprache schnauben,
Schnarren, poltern, donnern, krachen,
Kann sie doch auch spielen, scherzen,
Lieben, tändeln, kosen, lachen.*

Friedrich Logau

*Jeder Wissenschaftler hat zwei Muttersprachen:
seine eigene und Deutsch*

Alexander von Humboldt

*Unsere deutsche Sprache ist weit, räumig, tief, rein
und herrlich, voller Kunst und Geheimnisse und wird
mitnichten nicht schlumpsweise aus dem gemeinen
Winde erschnappet, sondern durch viel Fleiß und
Arbeit erlernt.*

J. G. Schottel

ДОРОГІ ДРУЗІ!

Напевно, незаперечним є той факт, що знання іноземних мов збагачує людину, відкриває їй вікна у світ, вчить цінувати своє рідне слово. “Скільки мов ти знаєш — стільки разів ти людина”, — мудро каже народне прислів'я. Сьогодні без знання іноземних мов неможливе розширення бізнесу, ріст

кар'єри, вступ до вищого навчального закладу, престижна робота і просто цікава подорож. В умовах розбудови незалежної України виникає велика потреба у високоосвічених фахівцях зі знанням іноземних мов. Це зумовлено розширенням і зміцненням міжнародних зв'язків, необхідністю ознайомлення зі світовою культурою, потребою освоєння науково-технічного прогресу, розширенням ділових і особистих контактів. Найбільш повноцінне спілкування людей різних країн можливе тільки за умови знання мов цих людей. Іноземні мови відіграють, таким чином, надзвичайно важливу роль у житті суспільства, оскільки стають дієвим чинником його соціально-економічного, науково-технічного і загальнокультурного прогресу і вагомим засобом міжнародної інтеграції. Тому не випадково, що вони входять до вступних екзаменів у вищі навчальні заклади України.

1. Німецька мова належить до найбільш поширених мов світу. Нею розмовляють понад 100 млн. жителів Землі. Вона є державною мовою Федеративної Республіки Німеччина (82 млн. жителів), Австрії (7,6 млн.), Князівства Ліхтенштайн (30 тис.), однією з державних мов Швейцарської Конфедерації (7,1 млн.), Великого Герцогства Люксембург (365 тис.). По-німецьки говорять також жителі південного Тіролю (Італія), Ельзасу і Лотарингії (Франція), кількох регіонів Бельгії. Численні німецькі громади проживають у США, Канаді, Бразилії, Аргентині, Румунії, Угорщині, Росії. В Україні невеликі німецькі поселення розташовані переважно в південних областях (Запорізькій, Херсонській, Одеській), а також в Автономній Республіці Крим і на Закарпатті (до 33,3 тис. жителів).

2. Німецьку мову як іноземну вивчають здавна. Варто сказати, що у світі її опановує сьогодні близько 20 млн. людей, із них 15 млн. — у Європі. Близько 1,5 млн. учнів у школах та 1,4 млн. студентів у вищих навчальних закладах за межами Німеччини вивчає німецьку мову як іноземну. Успішне складення вступного іспиту з німецької мови є необхідною умовою для вступу на гуманітарні факультети (іноземних мов, філологічний, історичний, тощо). На екзамені перевіряються *знання* німецької мови як **системи** (тобто, з фонетики, граматики, лексики та орфографії), а також *навички й уміння* абітурієнтів із **мовленнєвої діяльності** по-німецьки (тобто, з говоріння, аудіювання, читання, письма), які передбачені програмою середньої школи. Не перебільшення чи применшення ролі одного з цих факторів, а тільки їхнє *оптимальне* поєднання свідчить про вільне володіння німецькою мовою. Оскільки на екзамені абітурієнт (Studienbewerber) за відносно короткий відрізок часу повинен показати володіння наведеним комплексом знань, умінь і

навичок, до вступного іспиту треба готуватися спеціально та наполегливо, незалежно від оцінки в атестаті.

3. Насамперед радимо звернути увагу абітурієнтів на основні вимоги програми з німецької мови для середньої школи. Згідно з цією програмою:

“Вступник повинен мати такий рівень мовленнєвої компетенції:

Аудіювання і усне мовлення. *Абітурієнт повинен розуміти іноземну мову в обсязі тематики, визначеної програмою середньої загальноосвітньої школи, сприймати мовлення іншої особи за безпосереднього спілкування, а також у грамзапису, усвідомлюючи як зміст аудитивного матеріалу, так і його функціонально–стилістичні особливості.*

Тривалість звучання аудитивного матеріалу — до 2 хвилин, довжина фраз — до 10 слів. Аудитивні тексти повинні складатися на базі мовного матеріалу, визначеного програмою, і містити в собі до 5% незнайомих слів, про значення яких можна здогадатись. Розуміння прослуханого перевіряється за допомогою питань до тексту або викладу змісту рідною мовою.

Вступник повинен адекватно реагувати на почуте під час спілкування, брати участь у бесіді та вести діалог у межах програмної тематики, реалізуючи необхідні комунікативні функції.

Бесіда–діалог повинна носити характер мовленнєвої взаємодії в межах заданої ситуації. Вступник повинен вміти як реагувати на репліки співрозмовника, так і стимулювати його до продовження розмови. Діалог–обмін інформацією повинен складатись із запитань і відповідей, реплік–реакцій і реплік–спонукань, загальна кількість яких не менше 5. Окремі з реплік (1–2) повинні складатися не менш як із 2–3 фраз. Вступник повинен вміти логічно і послідовно викласти свої думки іноземною мовою відповідно до запропонованої ситуації в межах передбаченої програмою тематики.

Монологічне висловлювання має містити різноманітні мовленнєві структури, відповідати мовним нормам, бути логічним і послідовним і складатися з лексико–граматичного матеріалу в межах тематики, визначеної програмою середньої школи. Обсяг висловлювання — не менше 10 фраз.

Читання і переклад. *Вступник повинен вміти читати мовчки з повним розумінням змісту тексту суспільно–політичного, науково–популярного або загально–технічного характеру, що містить до 7% незнайомої лексики, про значення якої можна здогадатися або визначити за допомогою словника. Швидкість читання — до 1700 друкованих знаків за одну академічну годину.*

Розуміння прочитаного перевіряється шляхом письмового викладу повного змісту рідною мовою, а також шляхом відповіді на запитання до тексту.

Абітурієнт повинен вміти читати без словника мовчки з розумінням основного змісту адаптовані та скорочені тексти з художньої, науково-популярної або суспільно-політичної літератури, що містять до 9% незнайомих слів, про значення яких можна здогадатися на основі знання словотворчих елементів, подібності між лексичними явищами в рідній та іноземній мовах, а також із контексту.

Швидкість читання — 500 друкованих знаків за хвилину. Розуміння прочитаного перевіряється за допомогою відповіді на запитання до основних фактів, а також письмового викладу основного змісту рідною або усного переказу тексту іноземною мовою.

Вступник повинен також вміти читати вголос адаптовані тексти художнього, науково-популярного і суспільно-політичного характеру зі швидкістю 250–300 друкованих знаків за хвилину. Розуміння прочитаного перевіряється шляхом вибіркового усного перекладу.

Абітурієнт повинен знати основи граматики і сполучуваності слів іноземної мови, мати запас слів, достатній для розуміння тексту середньої складності, й уміти усно і письмово перекладати їх рідною мовою з розрахунку 1000 друкованих знаків за академічну годину. Під час перекладу вступникові дозволено користуватися двомовним словником.”

4. Вступний іспит із німецької мови складається, зазвичай, із двох частин:

а) комплексний аналіз фрагменту незнайомого німецькомовного тексту

обсягом 2500 друкованих знаків (1 сторінка) включає:

— виразне, фонетично правильне читання вголос уривку з адаптованого тексту (10 — 15 рядків) зі швидкістю 100–110 слів на хвилину;

— усний (чи письмовий) переклад частини прочитаного уривку;

— коментування прочитаного тексту та бесіда іноземною мовою за його змістом;

— граматичний (морфолого-синтаксичний) аналіз одного (зазвичай, складнопідрядного) речення тексту;

— формулювання до вказаного речення запитань різних типів;

— усні завдання екзаменатора на лексичні та граматичні трансформації за змістом тексту (постановка присудка в різні часові форми, підбір синонімів, антонімів, постановка іменників в множині, прикметників — у ступені порівняння тощо).

б) усне спілкування відповідно до запропонованої комунікативної ситуації в рамках зазначеної розмовної теми, яка подається без попередньої підготовки.

ПРИМІТКА: Для вступників на факультет іноземних мов передбачеться окреме (третє) питання з **основ німецької граматики**, зміст якого не виходить за межі програми середньої школи. Вступники можуть також складати **письмовий іспит** із німецької мови, який передбачає виконання *тестових завдань* із граматики і лексики (I і II рівні), *аудіювання* тексту німецькою мовою та виконання *завдань на розуміння* прослуханого тексту.

5. Радимо звернути увагу на такі важливі моменти під час підготовки до відповіді на кожне питання білета:

- а) **ТЕКСТ.** Насамперед треба мовчки прочитати запропонований текст і зрозуміти його основний зміст, заздалегідь визначити вузлові моменти для бесіди за текстом, сформулювати 5–7 різних запитань до його змісту і перекласти один із його абзаців.
- б) Готуючись до читання вголос, слід пам'ятати, що “вимова” включає в себе інтонацію (мелодику, наголос у словах, логічний наголос, ритм) і правильну вимову звуків: правила читання тісно взаємопов'язані з правилами вимови і доповнюють одне одного.
- в) Формулюючи самостійно запитання до змісту тексту, потрібно згадати, що питальні речення в німецькій мові можуть бути двох типів: із питальним словом (*warum? wie viel? wann? wie? wie lange? wer? was?* і т.д.) і без питального слова (*Kommt er? Hast du das gemacht?*).
- г) Коментування тексту передбачає усний переказ його змісту, власне розуміння прочитаного, ставлення до нього абітурієнта. Бесіда за текстом складається з питань екзаменатора, відповідей і реплік вступника щодо місця та часу дії, дійових осіб, завдань екзаменатора щодо визначень граматичних явищ тощо.
- г) Спілкуючись з екзаменатором за змістом тексту чи на задану тему відповідно до комунікативної ситуації, дуже важливо виявити вміння говорити виразно, чітко, емоційно, без граматичних та лексичних помилок.
- д) **АБЗАЦ.** Для правильного перекладу абзацу рідною мовою необхідно зрозуміти в кожному реченні граматичні функції окремих слів і словосполучень, визначити їхні відмінок і число, знайти для підмета і присудка відповідний український еквівалент, звертаючи увагу на часову форму, число, спосіб, стан дієслова, а також на структуру присудка. Далі необхідно встановити відношення інших слів до підмета і присудка, а також сформулювати відповідні речення рідною мовою, пам'ятаючи про те, що перекласти речення ще зовсім не означає зберегти кількість, порядок і форму слів того речення, яке треба перекласти.

Наприклад, іменний складений присудок у німецькій мові може бути перекладений в окремих випадках українським дієслівним присудком, а формі іменника в називному відмінку (як складовій частині іменного складеного присудка) може відповідати форма орудного відмінка; сполученню прийменника з іменником може відповідати форма без прийменника; німецьким складним іменникам відповідають, зазвичай, сполучення прикметника та іменника чи двох іменників і т.д.

У німецькій мові на останньому місці в реченні часто стоїть відокремлювана частина присудка. Тому кожне речення треба уважно читати до кінця і осмислити лексико-граматичне значення всього присудка. Це дуже важливо для правильного читання і перекладу великих поширених простих речень, які містять чималу кількість слів між присудком і його відокремлюваною частиною (так звана рамка німецького речення).

Для правильного розуміння чи перекладу складних речень необхідно точно визначити їхню будову, встановити зв'язок між їхніми частинами, що мають структуру простого речення, зрозуміти значення групи підмета і групи присудка в кожному з цих речень. Дуже важливо зрозуміти значення сполучників, врахувати правила порядку слів німецького простого і особливо німецького складного речення.

Перекладаючи абзац, варто пам'ятати, що не кожне слово треба перекладати. Не перекладаються “граматичні” слова (*man, sich* та ін.), зв'язка у формі теперішнього часу (*ist, sind*) та іноді такі слова, як *her, hin, aus, an* (наприклад, ***von oben her*** — зверху, ***nach außen hin*** — назовні, ***von der Seite her*** — збоку, ***von hier aus*** — звідси, ***von Anfang an*** — від самого початку).

Не можна забувати також, що в кожній мові є свої правила порядку слів.

Переклад — це творчість, художнє відтворення оригіналу засобами рідної мови. Речення під час перекладу треба будувати так, щоби вони *правильно* звучали *по-українськи*, тобто переклад має бути *точним (адекватним)*, а не буквральним (дослівним).

- е) Під час **усного спілкування** екзаменатор не вислуховує зміст теми, а виступає ініціатором усного спілкування. Він визначає абітурієнтові ситуацію, яка буде предметом співбесіди і яка є відповіддю на запитання і творчі завдання екзаменатора, наприклад, розповісти своїм німецьким друзям про рідне село чи місто, представити членів своєї сім'ї, обґрунтувати вибір професії тощо (див. далі).

Готуючись до усного спілкування в рамках зазначеної розмовної теми, яка буде пред'явлена без попередньої підготовки, абітурієнт повинен пам'ятати, що відповідь на питання екзаменатора не обов'язково повинна бути позитивною (*стверджувальною*). Заперечувальна, правильно оформлена німецькою мовою відповідь також береться до уваги (наприклад, “*Ні, на жаль не читав...*”, “*... ніколи не чув*”, “*не бачив...*”, “*не читав жодної книги цього письменника, але знайомий з уривками його творів*” і т.д.). У кінці посібника ми поміщуємо 99 можливостей висловити заперечення німецькою мовою (див. с. 208–209).

6. На екзамен не виносяться окремі питання з граматики (*але для вступників на факультет іноземних мов питання з **основ граматики** обов'язково — перелік питань див. далі*). Знання того чи іншого граматичного явища перевіряється шляхом усного формулювання правила, якщо абітурієнт, перекладаючи текст рідною мовою, припустився помилки. Володіння граматичними навичками перевіряється також під час бесіди за змістом тексту та усного спілкування за розмовною темою.

Після відповіді на екзаменаційний білет абітурієнтові може бути запропоновано додаткові питання, зміст яких не виходить за межі шкільної програми. Опитування одного абітурієнта під час усного іспиту триває, зазвичай, 15 хвилин.

Наводимо для прикладу текст, що може трапитися в екзаменаційних білетах, та подаємо зразок перекладу абзацу. Для вступників на факультет іноземних мов пропонуємо зразок граматичного аналізу речення.

Einigkeit macht stark

Ein Bauer hatte sieben Söhne, die oft Streit miteinander hatten. Dabei vergaßen sie die Arbeit. Ihr alter Vater, der den Zank und Streit seiner Söhne oft miterlebte, rief sie eines Tages zu sich, um ihnen an einem Beispiel die Folgen zu zeigen, die ihre Uneinigkeit haben kann.

Als die Söhne versammelt waren, reichte er ihnen 7 Stäbe, die fest zusammengebunden waren, und sagte: “Dem, der dieses Bündel Stäbe zerbricht, zahle ich hundert Taler”.

Einer nach dem anderen bemühte sich, jedoch vergebens. “Das ist nicht möglich”, sagten sie und gaben dem Vater das Bündeln Stäbe zurück. “Und doch”, erwiderte der Vater, “nichts ist leichter als das!”. Er löste das Band, mit dem die Stäbe zusammengehalten wurden, nahm einen Stab nach dem anderen und zerbrach jeden einzelnen ohne große Mühe. “Ja”, riefen die Söhne, “so ist es natürlich leicht, so bringt es jeder fertig!”. “Daran, meine Söhne, sollt ihr immer

denken”, sagte der Vater. “Wenn ihr fest zusammenhaltet, wird euch niemand besiegen können. Wenn ihr aber uneinig seid, so wird es euch gehen wie den Stäben, die hier zerbrochen auf dem Boden liegen. Einigkeit macht stark.” Die Söhne verstanden die Mahnung des Vaters, und von diesem Tage an gab es zwischen ihnen keinen Streit mehr.

Питання до тексту:

1. *Wie viele Söhne hatte ein Bauer?*
2. *Wie waren die Söhne miteinander?*
3. *Was sagte Vater, als die Söhne versammelt waren?*
4. *Was machte einer nach dem anderen?*
5. *Auf welche Weise zerbrach der Vater die Stäbe?*
6. *Was sagte der Vater seinen Söhnen zum Schluß?*
7. *Haben die Söhne die Mahnung des Vaters verstanden?*

Зразок перекладу абзацу:

Один за одним (сини) намагалися, однак даремно. “Це неможливо”, — мовили вони і віддали батькові зв’язку паличок. “Чому ж ні”, — відповів батько, — “нема нічого легшого за це!” Він розв’язав зв’язку, якою втримувалися палички, брав одну паличку за іншою і без великих зусиль розламував кожну. “Ага”, — загукали сини, — так, звичайно, легко, так кожен зуміє!” “Про це, сини мої, ви повинні думати завжди”, — сказав батько. “Коли ви міцно тримаєтеся один одного, то вас ніхто не зможе перемогти. А коли нехтуватимете єдністю, то з вами буде так, як із паличками, які полаганими лежать на підлозі. У єдності — сила.” Сини зрозуміли пересторогу батька і з того дня між ними більше не було сварки.

Зразок граматичного аналізу речення:

Als die Söhne versammelt waren, reichte er ihnen sieben Stäbe.

Це речення складається з головного *reichte er ihnen sieben Stäbe* і підрядного речення часу *als die Söhne versammelt waren*, яке стоїть перед головним і вводиться сполучником *als*, що виражає однократність дії присудка.

У головному реченні підметом виступає особовий займенник *er*, що стоїть у **Nominativ**, присудком є слово *reichte*, виражене слабким дієсловом *reichen*, *te*, *t* в **Imperfekt** 3-ї особи однини; *ihnen* — це додаток, виражений особовим заїменником *sie* (вони) в **Dativ** множини; *Stäbe* — прямий додаток, виражений іменником сильної відміни “*der Stab*” в **Akkusativ** множини; *sieben* — неузгоджене означення, виражене кількісним числівником.

Аналогічно проводиться граматичний аналіз підрядного речення.

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ З ОВОЛОДІННЯ НІМЕЦЬКОЮ ВИМОВОЮ

Щоб оволодіти німецькою вимовою, треба чітко вимовляти кожен голошний і приголосний звук, правильно членувати та інтонувати фразу, робити правильний наголос на словах.

I. Характерними особливостями німецьких голосних звуків, які відрізняють їх від українських, є такі:

- а) довгота і короткість голосних. Розрізняють довгі та короткі голосні. Як звичайно, довгі голосні бувають закритими і напруженими, а короткі — відкритими;
- б) сильна м'язова напруженість всього артикуляційного апарату під час вимови голосних (крім кінцевого *-e*). Значне напруження артикуляції німецьких звуків визначає чіткість вимови голосних, відсутність призвуку інших голосних;
- в) твердий приступ голосного на початку слова і кореня. Цей приступ заважає злиттю слова з попереднім словом в одну звукову групу;
- г) велика активна участь губ в артикуляції голосних. У німецькій мові значно більше губних голосних, ніж в українській.

II. Німецькі приголосні звуки характеризуються такими особливостями, які відрізняють їх від українських приголосних:

- а) відсутність протиставлення м'яких і твердих приголосних. У німецькій мові всі приголосні тверді;
- б) деяким оглушенням дзвінких приголосних. Німецькі дзвінкі приголосні вимовляються не так дзвінко, як українські;
- в) оглушенням дзвінких приголосних *b, d, g* в кінці слова до відповідно *p, t, k*;
- г) наявність аспірації. Німецькі глухі і проривні приголосні вимовляються напружено, з так званим придиханням, тобто їхня вимова супроводжується шумним проривом.

III. Німецька інтонація відрізняється від української. Для того, щоби вимовити німецьке речення з правильною інтонацією, варто пам'ятати:

- а) розповідні і питальні речення з питальним словом мають загалом спадну мелодику в кінці речення, наприклад:

Wir gehen heute in Kino.

↘

Wann gehen wir ins Kino?

б) питальні речення без питального слова вимовляються зі зростаючою (висхідною) мелодикою.

↗

Gehen Sie heute ins Kino?

в) окличні речення вимовляються з низхідною (спадною) мелодикою:

↘

↘

Auf Wiedersehen! Passen Sie auf!

IV. Під час роботи над німецькою вимовою користуйтеся магнітофонними записами і грамплатівками. Водночас дотримуйтеся такого порядку:

1. Прослухайте текст кілька разів до повного його розуміння.
2. Перепишіть на магнітофонну плівку весь текст, але з паузами після кожного речення.
3. Повторюйте в паузах кожне речення, імітуючи вимову диктора.
4. Слухайте текст без пауз і водночас промовляйте разом (синхронно) із диктором.
5. Начитайте цей текст на плівку і уважно прослухайте запис.

Щоби досягти максимального ефекту, треба повторити ці види роботи кілька разів.

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ З ОВОЛОДІННЯ ГРАМАТИКОЮ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ

Абітурієнтові необхідно практично оволодіти програмним матеріалом із граматики німецької мови, який потрібен як для говоріння, так і для читання, аудіювання і письма.

Під граматику розуміємо сукупність **знань**, які потрібні людині, щоби *створювати* висловлювання самому і *розуміти* висловлювання інших, а не набір правил, придуманих лінгвістами для опису і впорядкування результату мовленнєвої діяльності. **“Man lernt Grammatik aus der Sprache und nicht Sprache aus der Grammatik”** — повчально кажуть німці.

Німецька мова, порівняно з українською, має свої граматичні особливості.

Так, у німецькій мові є чотири відмінки, а в українській — сім. Перед іменником, на відміну від української мови, стоїть означений чи неозначений **артикль** як покажчик роду, числа і відмінка іменника, а також для категорії *означеності* — *неозначеності*, яка є його суттю.

Дієслово в німецькій мові, на відміну від української, не має граматичної категорії **виду** (*доконаного і недоконаного*).

У німецькій мові, як і в українській, є **три часи**: теперішній, минулий та майбутній, але для їхнього вираження вживається кілька часових форм.

Для вираження теперішнього часу найчастіше вживається форма **презенса**: *Ich lese eine Zeitung*. Презенс може вживатися також і для вираження майбутнього, якщо в реченні є обставина часу, яка вказує, що дія належить до майбутнього часу, наприклад: *Ich fahre morgen in die Stadt*. Інколи презенс використовується для позначення минулої дії, наприклад: *Gestern kommt zu mir mein Freund und fragt nach einem Buch*.

На відміну від української мови, німецька має три форми *минулого часу* (претерит, перфект, плюсквамперфект) і дві форми майбутнього часу (футурум I і футурум II)

Треба пам'ятати, що три форми минулого часу відрізняються одна від одної своїм **вживанням**. Найбільш чітко окреслену сферу вживання має **плюсквамперфект**. Він вживається тоді, коли треба підкреслити, що в минулому одна дія відбулася раніше за іншу. Наприклад, перекладаючи речення: *“Він хотів спати: він рано встав”* — друге дієслово треба обов'язково передати **плюсквамперфектом**: *er wollte schlafen, er war früh aufgestanden*. Якщо б обидва дієслова перекласти імперфектом, то зміст зміниться: *Er wollte schlafen, er stand früh auf*, — що означає: *він хотів спати, він рано вставав*, тобто мав звичку вставати рано, а не встав рано тільки в цей день.

Два інших минулих часи — **імперфект і перфект** — у багатьох випадках взаємозамінні. Імперфект (претерит) вживається в розповідях (тому й називається **“розповідний”**), наприклад, німецька художня проза (оповідання, повісті, романи), де йдеться про минулі події, пишеться у формі імперфекту. Однак розповідь у формі імперфекту може бути включена також і в усну розмову.

Перфект вживається в питаннях і відповідях, тобто в діалозі, розмові співбесідників, дійових осіб і т. д., а також у коротких повідомленнях. Його називають **розмовним часом**.

Із двох часових форм **футурума** найчастіше вживається **футурум I**, спосіб утворення якого відповідає аналітичній конструкції українського майбутнього часу “бути + інфінітив”, наприклад, *in zwei Jahren wird mein Bruder die Schule beenden* — *через два роки мій брат буде закінчувати (закінчить) школу*. **Футурум II** певним чином подібний до розглянутого плюсквамперфекта: він ніби позначає минуле в майбутньому — таку дію, яка в певний момент майбутнього буде стосуватися минулого, наприклад, речення: *In zwei Jahren wird mein Bruder die Schule beendet haben* означає, що *брат закінчить школу раніше, ніж через два роки*. Якщо до попереднього речення з футурум I можна поставити запитання: “коли брат закінчить школу?”, то до другого — питання: “Що буде через два роки?”

Особливу увагу абітурієнтам треба звернути на **сильні** та **неправильні дієслова** (*sein, haben, werden, kommen, bringen, tun, kennen* і т. д.), які утворюють минулий час (Imperfekt) за допомогою зміни кореневого голосного, наприклад, *ich lese* у презенсі та *ich las* в імперфекті. (Неправильні дієслова, крім зміни кореневої голосної, ще додатково отримують суфікс *-te*, наприклад: *Bringen — brachte, denken — dachte*).

Ця зміна голосного створює велику звукову строкатість у формах німецького дієслова. В одному й тому ж дієслові може бути 5 різних голосних, наприклад: *helfen — допомагати, hilf — допоможи, half — допоміг, hilfe — допоміжи, geholfen — дієприкметник II*. В основі цих змін лежить так зване “загальноєвропейське чергування голосних”(по-німецьки Ablaut), яке спостерігається і в українській мові, напр. порівняйте: *tragen — труг — getragen і носити — приніс — принесений*. Тому сильні і неправильні дієслова необхідно вивчити напам’ять у трьох основних формах (інфінітив, імперфект, партицип II). Їх потрібно знати не тільки для правильного утворення різних часових форм, але й для творення нових слів, тобто для словотвору.

Так, знаючи 3 основні форми дієслова **binden** (в’язати) — **band** — **gebunden**, легко запам’ятати похідні від цього дієслова іменники: **die Binde** — пов’язка, **das Band** — стрічка, **der Band** — том, **das Bünd** — пучок, **der Bund** — спілка, **das Bündel** — зв’язка. А за допомогою префіксів (відокремлюваних і невідокремлюваних) і суфіксів число похідних слів зростає в декілька разів (див. гніздо слів від дієслова *fahren* у додатку). Сильні та неправильні дієслова варто виписувати окремо в зошит чи в записну книжку і якомога частіше повторювати (навіть у **зворотному** порядку), аж до цілковитого автоматичного засвоєння. Знати їх треба як табличку множення. Повний список цих дієслів у трьох основних формах можна знайти в граматичних довідниках або в додат-

ках до будь-якого німецько-українського чи українсько-німецького словника (у нас він вміщений на с.125–128).

Дуже важливе значення для опанування німецької мови має **керування** (Rektion) дієслів, яке полягає в тому, що деякі дієслова німецької мови вживаються тільки зі строго визначеними (“своїми”) прийменниками. Наприклад, дієслову *цікавитися чим–небудь, ким–небудь* у німецькій мові відповідає дієслово **sich interessieren** із прийменником **für** (Akk), (саме з *für*, а не з *um* чи *über*): *Wir interessieren uns für die deutsche Literatur* (Ми цікавимося німецькою літературою). Дієслову *думати про що–небудь, кого–небудь* передається в німецькій мові через **denken an** (Akk) (саме через *an*, а не через *über* чи *von*): *Er denkt oft an mich* (Він часто думає про мене).

Дієслову *арbeitен* також вживається з **an**, і *an*, зрозуміло, означає не *про*, як у випадку з дієсловом *думати*, а **над**: *Ich arbeite schon an diesem Text* (Я вже працюю над цим текстом).

Такі дієслова також потрібно вписувати разом з їхніми прийменниками, що вимагають певного відмінка, і **всі три слова вивчити напам'ять** (список найбільш частотних дієслів див.на с.118–120).

Із керуванням дієслів у німецькій мові пов'язане таке специфічне німецьке граматичне явище, відсутнє в українській мові, як **займенникові прислівники**. Їх поділяють на *питальні*, що вживаються для оформлення питальних речень, та *вказівні*, що використовуються замість іменника з прийменником, якщо цей іменник означає предмет або абстрактне поняття. Питальні утворюються за допомогою додавання до відповідного прийменника, яким керує дієслово, компонента *wo(r)*, а вказівні — компонента *da(r)*.

Приклади з питальними займенниковими прислівниками:

<i>Wofür interessierst du dich?</i>	<i>Чим ти цікавишся?</i>
<i>Woran denkt er?</i>	<i>Про що він думає?</i>
<i>Woran arbeitet dein Bruder?</i>	<i>Над чим працює твій брат?</i>
<i>Wofür kämpfen sie?</i>	<i>За що вони борються?</i>

Приклади зі вказівними займенниковими прислівниками:

<i>Ich interessiere mich dafür nicht.</i>	<i>Я цим не цікавлюся.</i>
<i>Er denkt daran gar nicht.</i>	<i>Він про це зовсім не думає.</i>
<i>Sie arbeiten schon daran.</i>	<i>Вони над цим вже працюють.</i>
<i>Wir kämpfen dafür auch.</i>	<i>За це ми також боремося.</i>

Слід зауважити, що займенникові прислівники не можуть стосуватися осіб. У цих випадках речення будується за всіма правилами німецької граматики. Наприклад:

<i>Für wen interessierst du dich?</i>	<i>Ким ти цікавишся?</i>
---------------------------------------	--------------------------

An wen denkt er?

Про кого він думає?

Цікаве граматичне і семантичне явище в німецькій мові утворюють **модальні** дієслова, які порівняно з українською мовою мають свою специфіку. Їх є шість: *müssen, sollen, können, dürfen, wollen, mögen*, які називаються модальними тому, що виражають **ставлення (по-науковому це називається модальністю)** до дії чи стану предмета. У презенсі вони всі, за винятком *sollen*, змінюють в однині свій кореневий голосний і в 1-й та 3-й особах не одержують особових закінчень. Це нагадування треба дуже добре пам'ятати. Щоби полегшити запам'ятовування цієї специфіки модальних дієслів пропонуємо вивчити напам'ять маленький віршик:

Sechs Wörtchen nehmen mich in Anspruch jeden Tag:

ich will, ich kann, ich muss, ich soll, ich darf, ich mag

(in Anspruch nehmen — забирати час).

Крім того, слід добре знати семантичні відмінності між *sollen* і *müssen, können* і *dürfen*.

Особливої уваги випускників заслуговує одне з найбільш складних граматичних явищ, де допускається чимало помилок — **відмінювання прикметників**. Слід зазначити, що прикметник не має власних граматичних категорій. Рід, число, відмінок прикметника визначається тим іменником чи займенником, для якого він є означенням (повна форма). Закінчення німецького прикметника—означення залежить ще й від того, який артикль супроводжує його — означений, неозначений чи нульовий.

Якщо перед ним стоїть означений артикль, то останній досить чітко визначає рід, число й відмінок не тільки іменника, але й прикметника—означення, який, образно кажучи, в тіні артикля почуває себе “слабким”, однак захищеним (так звана слабка відміна прикметників), наприклад:

der alte Freund,

das interessante Buch.

Якщо артикля нема (нульовий артикль) або займенник, що стоїть перед прикметником—означенням, не має закінчення, яке б вказувало на рід, число і відмінок іменника, то прикметник сам бере на себе виконання цього завдання і приймає закінчення артикля, тобто, коротко кажучи, прикметник стає “сильним” (сильна відміна прикметників), наприклад:

mein alter Freund,

interessantes Buch.

Абітурієнтам необхідно володіти **правилами порядку слів** німецького простого поширеного (розповідного, питального, окличного), складносуряд-

ного і особливо складнопідрядного речень. Для німецької мови характерна точна фіксація головних членів речення і відносно вільне розташування другорядних.

ПАМ'ЯТАЙТЕ:

1. У **розповідному та питальному** реченні з питальним словом діє “залізне” правило (“Faustregel”): на *другому* місці мусить стояти *присудок*. Якщо він складений, то на *другому* місці стоїть його відмінювана частина, а невідмінювана, в тому числі й відокремлювані префікси, стоїть в кінці речення, наприклад:

Ich fahre morgen früh nach Ternopil ab.
Wann fährst du nach Ternopil ab?
Morgen fährt mein Freund nach Kyjiw ab.

2. В **окличних і питальних** реченнях без питального слова присудок завжди займає перше місце:

Lesen Sie den Text vor!
Fährt dieser Zug nach Ternopil?

3. Порядок слів підрядного речення характеризується тим, що відмінювана частина присудка посідає **останнє** місце, замикаючи підрядне речення. Сполучник чи сполучне слово на початку речення і дієслово в особовій формі створюють так звану **рамкову конструкцію**:

Ich weiß, dass er nach Hause gefahren ist.

Для підготовки до вступного екзамену треба звернути особливу увагу на подані далі граматичні явища німецької мови, які викладені в **довіднику для вступників до вищих навчальних закладів**:

а) для усного мовлення.

Синтаксис. Уживання *стверджувальних речень, заперечних речень із nicht і kein, наказових, спонукальних, питальних речень із питальними словами і без них.* Уживання *речень із прямим і зворотним порядком слів.* Уживання *речень із присудком, вираженим зв'язкою з іменником чи прикметником у короткій формі (складений іменний присудок), із простим дієслівним присудком, із простим присудком, вираженим дієсловами з відокремлюваним префіксом у простих і складних часових формах (Perfekt, Futurum I).*

Уживання *речень зі складним дієслівним присудком, вираженим модальним дієсловом з інфінітивом, просто дієсловом, дієсловом із zu.*

Уживання складнопідрядних речень із підрядним додатковим зі сполучником **dass**, із підрядним часу зі сполучником **wenn**, із підрядним причини зі сполучником **weil**, **da**, зі сполучником **als** для позначення одночасності дії в головному і підрядному реченнях.

Уживання складносурядних речень зі сполучниками **und**, **aber**, **denn**, **deshalb**. Уживання речень із підметом, вираженим займенниками **man**, **es**.

Морфологія. Відмінювання і вживання іменників у різних відмінках.

Артикль. Уживання означеного артикля. Уживання неозначеного артикля. Уживання нульового артикля.

Дієслово. Утворення і вживання часових форм сильних та слабких дієслів у *Präsens*, *Futurum*, *Perfekt*, *Imperfekt*, *Plusquamperfekt*.

Уживання *Präsens* у значенні теперішнього і майбутнього часу.

Уживання *Perfekt* у бесіді та короткому повідомленні про те, що відбулося. Уживання *Imperfekt* у розповіді.

Прикметник. Уживання короткої форми прикметників. Утворення і вживання ступенів порівняння прикметників у різних відмінках.

Прислівник. Уживання прислівників у різних ступенях порівняння.

Займенник. Уживання особових займенників у називному, давальному і знахідному відмінках. Відмінювання і вживання вказівних займенників **jener**, **dieser**, присвійних займенників, займенників **wer** і **was**.

Прийменник. Уживання прийменників із подвійним керуванням, прийменників, що вимагають давального відмінка: **aus**, **bei**, **mit**, **von**, **zu**, **nach**; прийменників із родовим відмінком **während**; зі знахідним відмінком **für**, **durch**, **ohne**, **um**, **gegen**.

б) для читання.

Вступники повинні розпізнавати і розуміти під час читання інфінітивні групи, основні випадки вживання інфінітива з часткою **zu**.

Складнопідрядні речення з підрядними часу і сполучником **als**, **nachdem**, у яких попередня дія виражена дієсловом із *Plusquamperfekt*, а наступна — дієсловом в *Imperfekt*.

Складнопідрядні речення з підрядними означальними, що вводяться сполучними словами **der**, **die**, **das** в усіх відмінках. Речення з пасивною конструкцією *Präsens*, *Imperfekt Passiv*.

Речення з конструкцією **haben** / **sein** + **zu** + **Infinitiv**. Речення з конструкцією: **модальне дієслово** + **Infinitiv Passiv**. *Partizip I*, *Partizip II* у ролі означення. Поширене речення, виражене *Partizip I*, *Partizip II*.

Для самостійної роботи над граматиною німецької мови рекомендуємо такі підручники та посібники:

- Німецька мова: завдання та тести (ч. I). Посібник–довідник для вступників до вищих навчальних закладів. — К., 1993. — 192 с.
- Михайлова О.С., Шендельс С.Й. Довідник з граматики німецької мови. Для учнів старших класів середньої школи. — К.: Рад. школа, 1977. — 276 с.
- Смеречанський Р.І. Довідник з граматики німецької мови. — К.: Рад. школа, 1989. — 302 с.
- Євгененко Д.А., Білоус О.М. і ін. Практична граMATика німецької мови. Навч. посібник для студентів і учнів. Комунікативні вправи і завдання. — Вінниця: Нова книга, 2004. — 400 с.
- Конкурсні і тестові завдання з німецької мови. Львів: ЛНУ, 2002. — 322 с.
- Корнацький Б.В. Елементарна граMATика німецької мови (морфологія). — Тернопіль: Астон, 1998. — 86 с.

Для засвоєння необхідного мінімуму граматичних явищ німецької мови в кінці посібника подаємо “Основи німецької граматики” (див. с. 133–200).

ЯК ОВОЛОДИТИ ЛЕКСИЧНИМ МАТЕРІАЛОМ

Одним із найбільш важливих моментів оволодіння німецькою мовою є засвоєння лексики. Слова дуже добре запам’ятовуються під час виконання усних і письмових вправ, яких у шкільних підручниках дуже багато. Не забувайте, що кожне слово повинне стати зрозумілим, відтак декілька разів прочитане і вимовлене вголос, написане й усно відтворене в різних реченнях.

Корисно вести свій власний робочий словник, куди варто записувати цілі вислови, в яких одне й те ж слово має різні значення — адже відомо, що слова найкраще запам’ятовуються в контексті, а не ізольовано.

Доцільно також записувати словоформи та словосполучення, об’єднуючи їх навколо певних тем чи понять — “місто”, “дім”, “школа”, “дієслова руху” і т.д.). Заведіть для цього в зошиті спеціальний розділ. Без допомоги словника подумки і вголос згадуйте завчені слова, вивчайте і повторюйте слова якомога частіше. Ефективним прийомом у роботі з лексикою є вивчення напам’ять і відтворення (як усне, так і письмове) мовних уривків, зразків, виразів, віршів, прислів’їв, пісень і т. д. рідною мовою і навпаки. Систематично читайте і перечитуйте навчальні тексти вголос. Відповідно до програми вступних іспитів з іноземних мов вступники повинні володіти лексичним мінімумом (1000 одиниць), в тому числі знати 850 одиниць продуктивної лексики.